

Kardeşlik Hukuku Üzerine

About the law of brotherhood

Dr. Ramazan LEVENT

Özet

Müslüman toplumu arasında iç ayrışmalara neden olan birçok problem bulunmaktadır. Sorunların gerçekçi önerilerle çözüme bağlanması gerekmektedir. Bediüzzaman bu konularda çok önemli ve pratik çözümler üretmiş bir alimdir. Bu makalede Bediüzzaman'ın mümin bireyler ve müminlerden meydana gelen topluluklar arasındaki problemlere ne gibi çözümler getirdiği ele alınmaktadır. En başta Uhuvvet Risalesi ile müminler arasındaki uhuvvetin önemi ve adavetin zararları izah edilmiştir. Daha sonra Müslüman kavimler arasında milliyetçilikten kaynaklanan sorunlara Bediüzzaman'ın yaklaşımı değerlendirilmiştir. İslam'ın ilk dönemlerinde hilafet tartışmaları üzerinden meydana gelen bir bölünme olarak Şia ile Ehli Sünnet arasındaki ayrışmanın çözümü için değerlendirmeler yapılmıştır. İslami hizmet gruplarının aralarındaki ihtilafların kaynağı ve bunların aşılması için çeşitli öneriler dile getirilmiştir. Daha sonraki bölümde eğitim şubeleri olarak okul medrese ve tekke arasındaki gerilim ve çözüm yolu gösterilmiştir. Ekonomik sınıflar arası gelir dengesizliğinin yol açtığı toplumsal gerilimin aşılması için formüller sunulmuştur. Siyasal partilerin seçmenler üzerinde uhuvvet-i İslamiyeye aykırı bir şekilde meydana getirdikleri olumsuz sonuçlar ve çözüm yolları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İman Kardeşliği, Şia-i Velayet, Allah İçin Hüküm Vermek, Medresetüzzehra, Zekat.

Abstract

There are many problems that cause divisions between Muslim society. Problems should be resolved with realistic suggestions. Bediuzzaman is a scholar who has produced very important and practical solutions. In this article, what solutions Bediuzzaman brings to the problems between believers and believing communities are discussed. The importance of brotherhood and damages of hostility among believers the have been explained in the Brotherhood Tractate. Later, Bediuzzaman's approach to the problems stemming from nationalism among Muslim tribes was evaluated. In the early period of Islam as a division that occurred through the discussions of the caliphate Evaluations were made for the solution of the separation between Shia and Ehli Sunnah. The source of the conflicts among Islamic service groups and various proposals have been put forward to overcome them. In the next section, the tension and solution between school, madrasah and tekke are shown. Formulas are provided to overcome the social tension caused by income imbalance between economic classes. The negative consequences of political parties on voters and their solutions were evaluated.

Keywords: *Brotherhood of Faith, Shia-i Custody, Judgment for Allah, Medresetüzzehra, Zakat*

Giriş

Kardeşlik hukuku Risale-i Nur'dan Uhuvvet risalesini hatıra getirmektedir. Fakat bu hatırlatma Said Nursi'nin çözümler getirdiği diğer uhuvvet kategorilerinin göz ardı edilmesine neden olmamalıdır. Bunun için bireyler ve gruplar arası barışı sağlamada Risale-i Nur'un önerdiği çözümlerin belirli bir kavramsallaştırma çerçevesinde kategorilere ayrılarak işlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada Said Nursi'nin toplumsal barışın tesis edilmesine yönelik olarak ortaya koyduğu çözümler alt başlıklar olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

En başta bir kardeşlik söylemi olarak imanı temel bir bakış açısı haline getiren bir bireyin, toplumun diğer kesimlerine karşı nasıl bir tutum sahibi olacağı değerlendirilmiştir.

1- Müminler Arasında İman Kardeşliği

Kardeşlik hukuku denilen kavramsallaştırmanın pozitif hukukun alanına girmedeği bilinmektedir. Pozitif hukuk bir ülkede bulunan vatandaşların birbirleri ile ve yönetimle olan münasebetlerini kurula bağlayan ilkelere bütünü ise kardeşlik hukuku da bütün evrenin yöneticisi olan zatın kendi raiyeti arasında riayet edilmesini istediği kurallar bütünüdür. Said Nursi iman odaklı tecdit hareketinde kardeşlik üzerine yaptığı vurgularla toplumsal barışın temin edilmesinin 'temel çalışma prensipleri'ni ortaya koymuştur. Bunlardan Uhuvvet Risalesin mü'min bireyler arasında kardeşliği sağlamada sahip olunması gereken temel yaklaşımlar ele alınmıştır. Buna göre kendisine zararlı bir sıfatı için bir mümine adavet besleyen kimse, içinde on masum ve bir canı olan bir gemiyi batırmaya veya bir haneyi yakmaya teşebbüs eden kimse gibidir. O gemi veya hanedeki masumlar, müminlerde bulunan iman, İslamiyet ve komşuluk gibi sıfatlardır. O canı ise, adavet ehline zararlı olan sıfatlardır. Mümine adavet etmek böyle bir gemiyi batırmak gibi zulümdür.^[1]

Hikmeten eşyaya değeri kadar kıymet vermek gerekir. Küçük çakıl taşları hükmünde olan şahsi kusurlar Kâbe hürmetinde olan iman ve Uhud Dağı büyüklüğünde olan İslamiyet ile teraziye girmez. Aynı kumandana mensup askerler 'kumandan birliği' ortak paydasından dolayı kendi aralarında bir uhuvvet hissettikleri gibi; her mümin diğer müminlerle 'aynı Allah'ın kulu aynı peygamberin ümmeti olma' ortak paydalarından dolayı, binlerce kez daha kuvvetli bir uhuvvet hissetmelidirler. Bu bağlar kainatı ve küreleri birbirine bağlayacak kuvvette iken şahsi kusurlarla o bağları gevşetmek o kuvvetli bağlara hürmetsizlik anlamına gelir.^[2]

'Vela taziru vaziretun vizra uhra' ayetinden hareketle müminde bulunan canı bir sıfat yüzünden onun masum sıfatlarını ve o müminin akrabası ve yakınlarını mahkum etmek şiddetli bir zulümdür. Yapılması gereken

Said Nursi iman odaklı tecdit hareketinde kardeşlik üzerine yaptığı vurgularla toplumsal barışın temin edilmesinin 'temel çalışma prensipleri'ni ortaya koymuştur.

[1] 22. Mektup. 1. vecih.

[2] 22. Mektup. 2. vecih.

İki mümin veya iki mümin grubu arasındaki ihtilafa bağlı olarak oluşan adavet, aynı zamanda tarafgirliği de içerdiği için, toplumsal barışa çok zarar vermektedir.

müminlere muhabbet beslemek olduğu gibi; ‘bir göz hatırı için çok gözler sevilir’ sırrıyla o müminin dostu olanlara da muhabbet beslemektir.^[3]

Mümine adavet eden kimse hem kendi iç dünyasına hem de adavet ettiği kişinin iç dünyasına zulmeder. Bu konuda dört düstur anlaşılmalıdır.

1- Müminler arası adavetin nedenlerinden biri her bir müminin ayrı İslami grupların içinde yer alması olabilir. Bu durum adavet sebebi olmamalıdır. Çünkü her mümin ‘mesleğim (içinde bulunduğum dini hizmet grubu) haktır veya daha güzeldir’ diyebilir. Fakat hiçbir mümin ‘Hak benim mesleğimdir.’ dememelidir. Meslek ile din eşit değildir. Din daha geniştir. Aynı İslami hizmet grubundan olmamak dindaş olmaya mani değildir.

2- Müminler arası adavetin diğer bir nedeni nasihatın ihlasla yapılmasıdır. (Doğru da olsa) İhlas olmadan söylenen bir söz muhatabı hakikatin karşısına geçirecekse o nasihati terk etmek gerekir. Doğru olan; doğruyu ihlasla söylemektir. Garazla söylenen doğru söz muhatabı hakikatin karşısına geçirir.^[4]

3- Mümine adavetin kaynağı nefis veya heva-i nefis ise ya onu ıslaha çalışmak veya o hissi kafirlere ve dine saldıranlara yönlendirmek gerekir. Hasımın sana adavetine sen de aynı şekilde karşılık verirsen o adavet artar. O hasmı mağlup da etsen sana kin bağlar. Oysa hasmın sana adavetine iyilikle karşılık versen o hasım pişmanlık duyar. Mümin kişi kişilik olarak leim(bayağı, alçak) bile olsa imanı taşıdığı için kerimdir. Bundan dolayı ona edilen ‘iyilikle mukabeleden’ daha da azması beklenmez.

4- Kin ve adavet eden kişi kendi iç dünyasına zulmeder, nefesine acı çektirir. Hasımına gelen nimetten üzüntü hisseder ve bu durumu kabullenemez. Aynı şekilde hasımının ona vereceği zarardan korku hisseder. Bütün bunlar kişinin kendi nefesine zulmetmesidir. Eğer düşmanlık hasetten geliyorsa haset eden kişi haset ettiği kişiden daha çok acı çeker. Düşmanlık ettiği kişiye musibetin gelmesinden memnun ve ona nimet gelmesinden üzüntü hisseder. Böyle bir kimse ‘Allah’ın o kişiye nimet verme’ kararına itiraz etmiş olur.^[5]

Müminler arasındaki adavetin bazı sonuçları toplumsal hayat ile ilgilidir. İki mümin veya iki mümin grubu arasındaki ihtilafa bağlı olarak oluşan adavet, aynı zamanda tarafgirliği de içerdiği için, toplumsal barışa çok zarar vermektedir. Kamusal bir görev icra eden bir kişinin adavet duygusuyla hareket etmesinin de toplumsal hayat için oldukça zararlı sonuçları olmaktadır. Bedüzzaman bu konuyu ‘Ümmetimin ihtilafı rahmettir.’ hadisi bağlamında değerlendirmektedir. Bu hadis ile ümmet arasındaki ihtilaf olumlu bir atf yapılmış olmaktadır. İhtilaf olumluysa ihtilafın bir sonucu

[3] 22. Mektup. 3. vecih.

[4] Bu konuda vesvese yapmamak gerekir. Söylenmek istenen, nasihat edenin art niyetli olmaması, çıkar ve şöhret elde etme gibi bir garaz taşımamasıdır.

[5] 22. Mektup. 4. vecih.

olan tarafgirlik de olumludur denilebilir mi? Bu suale verilen cevapta Bediüzzaman ihtilafı ikiye ayırmaktadır: Müsbet ihtilaf ve menfi ihtilaf. Hadisin rahmet saydığı ihtilaf müsbet ihtilaftır. Müsbet ihtilaf herkesin kendi mesleğinin tamir ve revacına çalışmasıdır. Menfi ihtilaf ise tarafların birbirini tahrip etmeye yönelmesidir. Buna göre 'dine hizmet' ortak maksadında olmak üzere birbirinden farklı metotlar benimseyerek hareket etmek, din açısından yasaklanmış değildir. Hadisin bahsettiği 'ümminin ihtilafı' böyle bir ihtilaftır. Hadisin bu bağlamında ifade ettiği mana; ümmetin dine hizmette farklı metotlar ve yollar izlemesinin Hz. Peygamber (asm) tarafından rahmet olarak değerlendirildiğidir. Bediüzzaman bu noktada bir ayrıntıya dikkat çeker. Dine hizmette farklı metotların kullanılabilir olmasının hadisin rahmet saydığı manaya dahil olabilmesi için bir şartın daha yerine getirilmesi gerekir: Müsbet hareket. Müsbet hareket 'dine hizmet' ortak paydasında birleşenlerin farklı metotlarla (meslek) hareket edebilmesi ve bunu yaparken farklı metot kullananların bu metotlarını 'tek doğru yol(meslek-metot)' olarak görmemeleridir. Dolayısıyla kendi metotlarından başka metotla dine hizmet edenleri tekfir (din dışı sayma) etmemeli ve o farklı metotları tahrip etmeye yönelmemelidir.^[6] Bunlara dikkat edildikten sonra bir yol mensubu olan müminlerin başka yolların aleyhinde olmaksızın, kendi yollarına tarafgir bulunmaları İslam uhuvvetine ve hayat-ı içtimaiyesine zarar vermez. Dahası kendi grubundaki müminlere 'el hubbu fillah'^[7] dersince daha fazla muhabbet besleyebilir.

Aynı hadis bağlamında 'Mazlum bir kimse, birbirine karşı vaziyet alarak gruplaşmış olan kesimlerden birine dahil olup grup içi dayanışmanın etkisiyle o gruba tarafgirlik gösterse, kendisine zulmedenlerin baskısından kendini kurtarabilir.' denilebilir. Bediüzzaman böyle bir yöntemin mazlumların zulümden kurtulmasına vesilesi olabilmesi için tarafgirlik edilen grubun varlık sebebinin 'haklı bulmak' olması gerektiğini belirtir. Haklı kimseler bu şekilde dayanışarak kendilerini zalimlerin şerrinden koruyabilirler. Temel kural buğzun Allah için olmasıdır.^[8] Fakat eğer mazlumun kendisinden

*Müsbet hareket
'dine hizmet'
ortak paydasında
birleşenlerin
farklı metotlarla
(meslek) hareket
edebilmesi ve
bunu yaparken
farklı metot
kullananların bu
metotlarını 'tek
doğru yol(meslek-
metot)' olarak
görmemeleridir.*

[6] Burada tahrip kavramının zamanla maddi bir silahlanmayı ve toplumsal çatışmayı da içeren bir sonucu ifade ettiğine dikkat edilmelidir. Günümüz açısından bakıldığında İslam coğrafyasında silahlı grupların, ilkin dine hizmet etmek amacıyla bir araya gelen teşekküller oldukları görülmektedir. Bediüzzaman'ın 'müsbet hareket' formülüne uyulmadığı için zamanla silahlanma ve toplumsal kaos meydana gelmiş ve bu gruplar zamanla silahlanmışlardır. Bu yaklaşımın Türkiye'ye de etkisi olmuştur. Doğu vilayetlerinde Hizbullah vb. yapılanmalar buna örnek verilebilir. Fakat bu etki çok sınırlı kalmış ve diğer dini gruplara sirayet etmemiştir. Türkiye'de birçok İslami hizmet metodu olduğu halde bu grupların genel itibarıyla silah kullanmayı devre dışı bırakmalarının temennası Bediüzzaman'a yapılmalıdır. Türkiye siyasal İslam'ının (dini siyaset-i İslamiyeye alet etmeye çalışan bir kısım dindar ehl-i siyaset- Hutbe-i Şamiye, 1. Kelime, 1. haşiye) diğer ülkelerin siyasal İslam'ından daha demokratik bir söylemle hareket etmesi ve silahlı şiddet kullanmamasına; Bediüzzaman tarafından formüle edilen müsbet hareket yaklaşımının Türkiye siyaseti üzerindeki olumlu bir etkisi olarak bakılabilir.

[7] Allah için sevmek.

[8] El buğdu fillah- Allah için buğz (düşmanlık) etmek.

Eğer bu fikir çatışmaları hak adına ise o fikir sahipleri maksatta ve esasta ittifakla beraber vesilelerde ayrılırlar. Böyle bir fikir çatışmasında hakikatin bütün yönleri ortaya çıkarılır.

medet umduğu grup, çıkar için ve menfaat çatışması gibi bir saikle ortaya çıkmış ve bu amacında galip gelmek için hareket ediyorsa o gruplaşma garazkarane ve nefis hesabınadır. Dolayısıyla bu grupta bütün çaba muarızına galip gelmek üzerine kuruludur. Bir kimse hak adına olmayan bir ihtilaftan dolayı birbirinden ayrılan gruplardan herhangi birinin içinde yer alırken o grubun bireyleri kendi grubunun başarılı olması için her yolu dener. Böyle bir gruplaşmada yer alan bir kişinin iç dünyasında hak duygusu, kazanma duygusunun gerisine düşer. Bediüzzaman'ın söyleyişle 'kendine yardım eden şeytan olsa ona rahmet okur ve muhalifine melek yardım etse ona lanet eder' derecede bir tarafgirlik gösterir.

Uygulama: Bir mazlum kimse kendi hakkını savunmak amacıyla 'hakkı sağlamak dışında bir gaye için ortaya çıkan' bir gruba dahil olmakla uğradığı haksızlıktan kurtulamaz. Bu yöntem sadece toplumdaki mafyalaşma eğilimini güçlendirir. Ticaret hayatında, eğitimde ve daha pek çok alanda yaşanan mafyalaşmada bu yaklaşım önemli bir yer tutmaktadır. Sonuçta toplumsal barış zedelenmektedir.

İhtilafın rahmet olarak değerlendirildiği hadise göre dile getirilen diğer bir nokta; tarafgirliği de içeren fikir ayrılıkları ve dolayısıyla fikir çatışmalarının, hakikatin bütünüyle ortaya çıkmasına sağlayacağı katkı ile ilgilidir. Bediüzzaman bu yaklaşım için de fikir çatışmalarının bir özelliğini ortaya koyar. Eğer bu fikir çatışmaları hak adına ise o fikir sahipleri maksatta ve esasta ittifakla beraber vesilelerde ayrılırlar. Böyle bir fikir çatışmasında hakikatin bütün yönleri ortaya çıkarılır. Yani bir konuda doğru hükmü ortaya koymak için samimi çaba sarf edilmelidir.^[9] Eğer garaz ve nefis hesabına tarafgirlik yapıp şöhret olma ve kendini begendirme gibi gayrı samimi (ihlassız) duygularla fikir çatışması olursa bu tarafgirlik hakikate değil fitneye hizmet eder.

Maksatta ittifak gerekirken böyle bir duygusal atmosferde olan kişilerin fikirlerinin hiçbir ortak noktası olmamaktadır. Dolayısıyla aralarında dünyalar kadar uzaklık mevcuttur. Bu şekildeki ayrılıklarda taraflardan birinde yer almak tedavisi olmayan bölünmelere yol açmaya sebep olmaktadır. Adavetin toplum hayatı açısından zararlarının işlendiği bu vecihte çıkar çatışmalarından (muhtarlık, başkanlık vs.) kaynaklanan bölünmelerin bir grup aktivasyonu içerisinde meydana gelmesinin hadiste izin verilen ihtilaf çerçevesinde değerlendirilemeyeceği ve bu ihtilafın toplumda ağır bölünmelere yol açtığı izah edilmektedir.

Konunun çok önemli yönlerinden biri de kamusal bir görev yapan birinin görev esnasında kişisel duygularını kullanmasıdır. Bediüzzaman bu konuda iki önemli örnek verir. Bunlardan biri İmam-ı Ali (ra) ile ilgilidir. Hz. Ali cihad esnasında (kamusal bir görev yaparken) bir kafiri yere atmış. Kılıcını çekip o kafiri kesmek üzere iken o kafir Hz. Ali'nin yüzüne tükürmüştü.

[9] El Hukmu lillah- Allah için hüküm vermek.

Hz. Ali o kafiri kesmekten vazgeçmiş. Kafir 'beni niye kesmedin' demiş. Hz. Ali 'seni Allah için kesecektim. Bana tükürünce hiddete geldim nefsimin hissesi karıştığı için ihlasım zedelendi. Onun için seni kesmedim.' demiş. O kafir de 'beni çabuk kesmen için sana tükürdüm. Fakat madem dininiz bu kadar safi ve halistir, o din haktır.' demiş. Bir tarafta kamu görevi icra eden Hz. Ali, diğer tarafta kendilerine karşı savaş ilan edilmiş bir ülkenin müminlerle savaşmak için orada bulunan bir mensubu. Hz. Ali kamusal görevin vatandaş olmaktan bu kadar uzakta olan bir kişiye karşı bile mutlak kanun dairesinde yapılması gerektiğine çağlar üstü bir örnek gösteriyor. Bu örnek kamusal vazifelerin kişisel duygulardan arınarak yapılmasına en mükemmel bir misaldir. Günümüz memur ve toplum ilişkilerine bu misal üzerinden oldukça önemli dersler çıkarılabilir. Bediüzzaman'ın bu misali adavetin toplum hayatına zararlarını işlediği bahsin içinde yer vermesi, devlet adına yetki kullananların görev esnasında bu yaklaşımla hareket etmemesinin toplumdaki adaveti güçlendirdiğini göstermek içindir. Muhaliflerine karşı kendi kişisel duygularını öne çıkaran böyle kimseler, kamu gücünü bir sopa olarak kullanıp alet ederler. Yapılması gereken 'el hukmu lillah' kuralına göre hareket etmektir. Allah için hüküm vermek demek; kanun bir konuda neyi öngörmüşse ona göre hareket etmek demektir. Çünkü hukuk-u umumiye hukukullah hükmündedir (ESDE, Makalat, 29). Hukuk-u umumiye de kanun şeklinde olabilir. Bundan dolayı 'Allah için hüküm vermek' demek; icracının kanun dairesinde hareket etmesi ve bu esnada kendi hissiyatını (adavet gibi) görevine katmamasıdır. Eğer Hz. Ali'nin bu dersi İslam toplumlarında bir kamu anlayışı haline gelirse umulur ki bir çok kafirler İslam'a teslim olacaklardır.

Adavet duygusuyla hareket eden bir kamu görevlisinin işlediği kamusal suça benzer olarak, yargı görevi gören adliyelerin de mahkemelerde ideolojik tutumlarla hareket etmesi 'El adlu esasul mulk' (Adalet mülkün/devletin temelidir) kaidesine aykırı olduğu için, aynı şekilde suçtur. Toplumsal barış için yargının tarafsızlığı oldukça önemlidir (Hırsızın elini hiddetle kesen hakimin amiri tarafından görevden azledilmesi).^[10]

Uygulama: Bu örnek aynasında Türkiye kamusalına bakılınca çok külli bir yaklaşım farklılığının olduğu görülmektedir. Özellikle cenah-ı askeriyede ve özellikle ülkenin doğusunda yoğunlaşan bir halk kitlesi için sahip olunan bürokratik yaklaşım ile İmam-ı Ali yaklaşımı arasındaki yüzbinlerce belki de milyonlarca insanın hayatına mal olmak kadar bir fark vardır. Tek Parti Döneminde 'din yok milliyet var' (Helvacıoğlu, 2000) anlayışına bağlı olarak benimsenen resmi 'Kürt asimilasyonu' (Öztürk, 2008) Cumhuriyetin, başta Kürt toplumu olmak üzere Türk etnik kökeni dışındaki etnik kökenleri Türkleştirme yaklaşımını benimsediğini göstermektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren benimsenen bu resmi ideoloji, devletin 'el hukmu lillah' kaidesine göre benimsemesi gereken 'bütün vatandaşlara kanun

*Allah için hüküm vermek demek;
kanun bir konuda neyi öngörmüşse ona göre hareket etmek demektir.
Çünkü hukuk-u umumiye hukukullah hükmündedir.*

[10] Nursi, 2013: 453.

*Milliyetçilik
en temel bir
değerlendirme
olarak kimliklerin
ya da 'toplumsal
bütünleştirici
bağların' etnik
bağlamda
tanımlanmasıdır.*

daireesinde muamele' özelliğini en başından yitirdiğini göstermektedir. Bu yaklaşımın ülkenin yasal silahlı gücü olan ordu tarafından benimsenmesi, askeri darbelerin ürünü olan anayasalarda da aynı dilin hakim olmasına neden olmuş ve aynı bakış açısı bürokratik uygulamalarda oldukça etkili olmuştur. Cari anayasanın 66. Maddesindeki 'Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.' ifadesi ayrımcılığı en üst yasa metni haline getirmiştir. Anayasanın ayrımcılığı yasallaştırması bürokrasinin Türk etnik kökeni dışında kalan topluluklara karşı gösterdiği kamusal tutum üzerinde oldukça etkili olmuştur. Örnek vermek gerekirse; Turgut Özal tarafından askerin istemesiyle uygulamaya konulan koruculuk sistemi (Kaynak, 2009: 82) o dönem gayri resmi askeri kaynaklarda 'Kürdün Kürde kırılması' siyasetinin bir sonucu olarak benimsenmişti. Korucu olan Kürtler, kendi aralarındaki kan davalarından dolayı, elindeki silahı düşmanlarına karşı kullanacak, bunlar da koruculara karşı başka bir silahlı güç olarak PKK'ya yaklaşacak ve kendi aralarında birbirini kırmaya devam edeceklerdi (Cemal, 2007: 135). İşte adalet! İşte 'El hukmu lillah' kaidesine gayet uygun modern bir örnek! Ve işte kamusal bir görev olarak kılıç kullanma yetkisiyle yetkilendirilmişlerin hem de kendi vatandaşlarına karşı tutumu.^[11]

2- Milliyetçilik ve Uhuvvet-i İslamiye

İslam uhuvvetini etkileyen önemli konulardan biri de milliyetçiliktir. Milliyetçilik en temel bir değerlendirme olarak kimliklerin ya da 'toplumsal bütünleştirici bağların' etnik bağlamda tanımlanmasıdır. Modern dönem milliyetçiliğinin çıkış noktası Fransız İhtilalidir. Hristiyanlığın ortaçağda engizisyon mahkemeleri vasıtasıyla ilim ehline karşı uyguladığı şiddetli baskılar Avrupa'nın dinden küsüp sekülerleşmesine ve laikliğe yönelmesine neden oldu. Hristiyan toplumu bu döneme kadar din üzerinden ortaklaşan bir toplum yapısına sahipken sekülerleşme ile birlikte bu yapı yerini seküler bir toplumsal ortaklaşma olarak milliyetçiliğe bıraktı.

Hristiyanlığın dinsel kurumları olarak kiliselerin toplum üzerindeki ekonomik külfetleri Hristiyan avam tabakasının dine bakışını olumsuz etkileyen diğer bir etken olmuştur. Hristiyan avam tabakasına göre kilisedeki din adamları toplumsal çıkarlar için değil kendi sınıfsal çıkarlarını maksimize etmek için çabalamaktaydı. Kiliseye karşı meydana gelen bu iki eğilim aklın kullanımına imkan tanıyan ve toplumsal çıkarları öne çıkaran bir anlayışın benimsenmesine yol açtı (Nursi, 2010: 385). Kilise çıkarıcılığının reaksiyoner tepki meydana getiren tutumu sonucu meydana gelen 'toplumsal çıkarları öne çıkarma eğilimi' siyasal bir nitelik kazandı. Avrupa'da krallık yönetimleri yerini milliyetçilik temelinde kurulan ulus devletlere bıraktı. Milliyetçiliğin güçlenmesinin en önemli sonuçlarından biri de İslam toplumlarına olan etkisiydi. İslam toplumlarında milliyetçilik eğilimi güçlendikçe siyasal yapılanmada değişiklikler meydana gelmeye başladı. İslam toplumunun en önemli siyasal yapılanması olan Osmanlı

[11] İmam-ı Ali örneğinin savaş halindeki bir düşmana karşı bir kamu görevlisinin tutumuna örnek olduğuna dikkat!

Devleti milliyetçiliğin etkisiyle merkezi otoriteye karşı ayaklanan etnik temelli başkaldırılarla uğraşmak zorunda kaldı ve bu durum Osmanlının bütünüyle ulus devlet yapılarından meydana gelen parçalara bölünmesiyle son buldu. Siyasal çatıda yaşanan bu değişim Müslüman toplumunun bakış açısını da büyük oranda etkiledi. Buna göre Müslüman toplumları mensup olduğu ulusal kimlik ile dinsel mensubiyet arasında tercih yapmakta kararsızlığa düştü.

Said Nursi Müslüman toplumunun ‘iman birliği’ kimliğinde tekrar birleşebilmesi için çeşitli parametreler ortaya koydu. Bir din olarak İslam’ın Hıristiyanlıktan farklı bazı özelliklere sahip olduğunun ortaya konulması bu parametrelerin en önemlilerindedir. Buna göre Hıristiyanlık esasen bir din olarak görülse de müteal bir içeriğe sahip değildi. Asıl İsevi dini Hz. İsa’dan kısa bir süre sonra ortadan kaybolup yerine seküler aklın ürünü olan bir yapılanma teşekkül ettirildi. Kilisenin Fransız ihtilalinde ihtilalcilere karşı müdafaa ettiği Hıristiyanlık, din adamlarının zihin fabrikalarında üretilmişti. Bu yüzden ihtilalden sonra meydana gelen milliyetçilik akımı Hıristiyan topluluklarını dinsel bir kardeşlik düzleminden çıkararak birbirinden kopardı. Diğer bir ifade ile Avrupa’da seküler milliyet fikri, vicdani olan Hıristiyanlık dinine galip geldi (Nursi, 2010: 80). Avrupa toplumları kendilerini din ve mezhep mensubu olarak tanımlamak yerine ulusal kimlikleriyle tanımlamaya başladılar.

İslam toplumlarında ise durum farklıydı. İslam sadece vicdani bir din değildi. Aynı zamanda dünya muamelatını da tanzim etmekteydi. Temel kitap olarak Kur’an’ın bozulmamış haliyle bu güne kadar gelmesi ve Kur’an’a bağlı olarak şekillenen İslam’ın hayatın her aşamasına yönelik kurallar bütünü olması, farklı etnik toplulukları aynı düzlemde buluşturmaktadır. Dünyanın her yerinde aynı dinin mensubu olmaktan kaynaklanan ve hayatı şekillendiren dini içerik, Müslüman toplumlarını din ortak noktasında buluştururken farklı etnik kökenlerin toplumsal bütünleştirmede İslam’ın gerisinde kaldığı görülmektedir. İslam’ın bu özelliği milliyetin dine galebesine imkan tanımamaktaydı. Dolayısıyla bir Müslüman için İslam hem din hem de milliyetti (Nursi, 2010: 80). Buna göre bütün Müslüman toplumu için etnik temelli yapılacak bir kardeşlik tanımlaması yerine iman kardeşliğine dayalı bir kardeşlik tanımı esastır (İnnemel mu’minune ihvetun -Mü’minler ancak kardeşirler- ayeti aynı zamanda bir milliyet tanımlamasıdır, Hucurat: 10). Said Nursi etnik mensubiyetlerin İslam üst kimliği içerisinde kalmak üzere birbirinden nisbi olarak farklı özellikler taşıyan topluluklar olarak anlaşılması gerektiğini ifade eder.^[12] Bu yaklaşımın bir devamı olarak Hucurat Suresi 13. Ayetinde geçen ‘litearefu’^[13] ifadesiyle

Said Nursi Müslüman toplumunun ‘iman birliği’ kimliğinde tekrar birleşebilmesi için çeşitli parametreler ortaya koydu. Bir din olarak İslam’ın Hıristiyanlıktan farklı bazı özelliklere sahip olduğunun ortaya konulması bu parametrelerin en önemlilerindedir.

[12] İşte Hindistan, İslâmın müstaid bir veledidir; İngiliz mekteb-i idadisinde çalışıyor. Mısır, İslâmın zeki bir mahdumudur; İngiliz mekteb-i mülkiyesinden ders alıyor. Kafkas ve Türkistan, İslâmın iki bahadır oğullarıdır; Rus mekteb-i harbiyesinde talim alıyor. İlä ahir... (Nursi, 2010: 390)

[13] Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık, tanışsınız diye sizi kavim ve kabilelere ayırdık (Hucurat Suresi 13. Ayet).

Avrupa, Müslüman toplumlarını birbirlerine karşı çatışmacı bir yaklaşıma sahip olmaları ve zayıflamaları amacıyla milliyetçiliği kullanmaktadır.

belirtilen; biyolojik olarak bir anne babadan çoğalmalarının bir sonucu olarak meydana gelen kabile ve kavimlerin birbirlerini tanımaları için böyle yaratıldıklarıdır. Diğer bir ifade ile biyolojik akrabalığın bir sonucu olarak meydana gelen kavim ve kabilelerin birbirine karşı tutumları 'litenakeru' değil 'litearefu' olmalıdır.

'Tenakeru' ifadesi bir etnik kökenin inkar edilmesi anlamındadır.^[14] Said Nursi ayetteki 'tearüf'^[15] kavramı çerçevesinde İslam taifelerini orduya benzetmektedir. Ordular çeşitli özelliklerine göre görev bölümü yaparak her bir tabur veya bölüğün bir özelliği öne çıkar ve o görevde önde olmakla ordunun geri kalanına o özelliği ile yardımcı hükmündedir. İslam milletleri de İslam ordusunun birer alayı veya taburu hükmündedir. Alay ve taburlara ayrılma ordunun kendi içinde birbirine karşı bir aleytarlık olması düşüncesiyle değil, harici bir düşmana karşı kendi aralarında bir yardımlaşma olması içindir (Nursi, 2013: 539).

Milliyet bahsinin işlendiği kısımda Said Nursi'nin dile getirdiği diğer bir nokta milliyetçiliğin Müslüman toplumlarında gündeme gelmesinin Avrupa'daki emperyal bakış açısıyla da ilgili olmasıdır. Avrupa, Müslüman toplumlarını birbirlerine karşı çatışmacı bir yaklaşıma sahip olmaları ve zayıflamaları amacıyla milliyetçiliği kullanmaktadır. Fakat İslam toplumlarının az veya çok milliyetçiliğe yönelmeleri bir iç ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Bu ihtiyacın da emperyal yaklaşımlara karşı bir direnç motivasyonu sağlama düşüncesi olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre Said Nursi milliyet fikrini müsbet ve menfi diye ikiye ayırarak başka etnik kimliklere sahip İslam topluluklarına karşı aleytarlık içeren milliyet fikrini menfi milliyet olarak nitelendirmektedir. Hem İslam toplumlarının iç dayanışmasına daha fazla imkan veren hem de emperyal yaklaşımlara karşı daha güçlü bir direnç motivasyonu sağlayan müsbet İslam milliyetinin menfi milliyete ihtiyaç bırakmadığı ifade edilmektedir. Müspet ve menfi milliyet kavramlarının karakteristik özelliklerinin Kur'an'da yer alan 'tearefu' kavramı etrafında şekillendiği söylenebilir. Buna göre eğer fikr-i milliyet başka unsurları yutmakla beslenen 'tenakeru' nitelikli ise o menfidir. Eğer başka unsurlara karşı 'tearefu' ve 'teavenu' nitelikli ise müsbettir.

Müsbet milliyet İslamiyet'e kale olmalı onun yerine geçmemelidir. Bu ifadeler ile kastedilen manaların anlaşılması için Bediüzzaman Türk milletinin İslamiyet'e hizmetteki fonksiyonunu ifade eder. Türk milleti bin senedir İslamiyet'in bayraktarlığını yapmaktadır. İslamiyet'i müdafaada kendini tehlikelere siper etmiştir. Kale temsili de aynı manayı takviye etmektedir. Buna göre İslamiyet kale ile korunan elmas hazinesi, müsbet milliyet de kaledir. Milliyeti korumak için İslam'dan uzaklaşmak kaleyi kalenin koruduğu hazine yerine koymak olur.

[14] 'Kürt diye bir millet yoktur' yaklaşımı bir 'tenakeru' yaklaşımıdır. Kur'an bu yaklaşımı men etmektedir. (yanlış anlaşılmasın! Bu, daha çok Kürtlere yapıldığı için 'Kürt' deniliyor)

[15] 'tearefu' kavramının uluslararası hukuk alanında kullanılan 'de jure' kavramı ile aynı anlamlara sahip olduğu söylenebilir.

Uygulama: milliyetçi bir hâkim mahkeme esnasında kendi millettaşını tercih ederse milliyeti din yerine geçirmiş olur. Hâkim bu esnada şöyle düşünüyor: ‘İslamiyet’i kim koruyor? Türk milleti. O halde (haksız olduğu ve mahkûm olması gerektiği halde) Türk’ü korumak İslamiyet’i korumaktır’ diyerek hakikatte suçlu olan Türk’ün lehinde karar verse milliyeti dine kale değil yerine geçirmiş olur. Seksen öncesi sağ sol çatışmalarının yaşandığı dönemde benzer yaklaşımlarla hareket edildiğine dair bazı emareler bulunmaktadır. Milliyetçi hâkimlerce çete suçlamasıyla yargılanan ülkücülerin hâkim tarafından ‘din ve vatan için mücadele ettikleri’ düşüncesiyle işledikleri cinayetlerden mahkûm ettirilmemeleri, milliyeti din yerine koymak olur. Çünkü din adaleti emreder. İslam din için milli bir kayırmacılığı tasvip etmez. Hatta hâkimin bir dindarı dindar olduğu veya dine hizmet ettiği için haksızken beraat ettirmesi de İslam milliyetinin İslam yerine konulması (bir nevi İslam milliyetçiliği) anlamına gelir.

Milliyetçiliğin sözü edilen özelliklerinden dolayı Müslüman toplumlarında İman kardeşliğini bozduğu görülmektedir. İman kardeşliği ile milliyetçilik arasında var olan gerilim Türk milleti özelinde düşünüldüğünde özel bir anlam taşımaktadır. Türk milleti Abbasiler döneminden beri yaklaşık bin yıl boyunca İslam’a hizmet etmiş olmasından dolayı İslam ile özdeşleşmiştir. Said Nursi, bu özelliğinden dolayı, Türk milletinin Maide suresinin 54. ayetine masadak olduğunu söylemiştir. Eğer Türk milleti milliyetçilik gerekçesiyle İslam’ın diğer milletlerine sözgelimi doğudaki Kürt vatandaşlara ve güneydeki Arap dindaşlara karşı milliyetçi bir tutum sergilerse ayetin evvelinde yer alan tehdide masadak olacaktır. Ayetin evveli şöyle demektedir: ‘Ey o bütün iman edenler! İçinizden kim dininden dönerse duysun: Allah onun yerine öyle bir kavm getirecek ki Allah onları sever, onlar Allah’ı severler. ...’ (<http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=5&ayet=54>- Elmalılı meali, Er Tr: 24.4.2019). Diğer bir ifadeyle Türk milleti tarihsel misyonuna aykırı olarak İslam yerine milliyet tercihi yapıp İslam aleminden koparsa Allah da Türk milleti yerine başka bir kavim getirir. Dine hizmet payesi ile Türk milletini şerefendirme durumunu ondan geri alıp başka bir milletin omuzuna yükler. Türk milleti için böyle bir netice sukuttur.^[16]

Said Nursi milliyetçiliğin ontolojik problemlerine verdiği cevaplar açısından da değerlendirir. Buna göre her millet sekiz gruptan meydana gelir.

[16] Üstadın ‘Türk milletinde kabil iltiyam olmamak (iyileşmemek) üzere bir inşikak (bölünme) çıkacak’ (Bediüzzaman Said Nursî, Mektubat, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 1999, s. 425) dediği mananın bu olma ihtimali yüksektir. Türk milleti eğer milliyetçilik hesabına dinden yüz çevirirse bu millet içinde ‘milliyetçi Türkler, din kardeşliğine bağlı Türkler’ şeklinde bir bölünmenin çıkabileceği anlaşılmaktadır. Bu neticenin ahir zaman şahısları ile de ilgili olduğu bilindiğine göre Türk milleti arasında çıkacak olan Süfyan (Şualar, 5. Şua, Üçüncü Küçük Mesele), Türkçülüğü kendine perde yapıp dine cephe alacak ve milliyetçiliği dinden soyutlanmış eğitim vasıtasıyla bütün topluma ders verecek. Türk milletinin bir kısmı tarihsel misyonuna aykırı olarak Süfyan’ın bu yaklaşımını tercih edecek ve dolayısıyla Türk milleti arasında kabil-i iltiyam olmayan bir inşikak çıkacağı anlaşılmaktadır.

*Türk milleti
Abbasiler
döneminden beri
yaklaşık bin yıl
boyunca İslam’a
hizmet etmiş
olmasından
dolayı İslam ile
özdeşleşmiştir.*

Peygamberimiz
(asm) 'Size iki
şey bırakıyorum
onlara temessük
etseniz necat
bulursunuz:
biri Kitabullah,
biri Al-i
Beytim' diyerek
ümmetinden
kendi ailesine ve
soyuna muhabbet
etmesini
istemıştır.

Milliyetçilik sekiz gruptan altısı olan ihtiyarlar, çocuklar, hastalar, zayıflar, musibetliler ve ahreti ciddi düşünen dindarlara aradıkları teselliyi vermez. Bundan dolayı milliyetçilik hamiyet davasında bulunduğu milletin de ekseriyetine şefkat göstermemek demektir. Sadece gençler ve ehl-i gaffet olanlara geçici olarak uğursuz bir zevk vermektedir.^[17]

3- Şia ve Ehl-i Sünnet Arasında Uhuvvet-i İslamiye

İslam toplumları arasındaki ihtilaflardan biri de iki büyük fırka olarak teşekkül eden Şia ve Ehl-i Sünnet arasındaki ayrılmadır. Bediüzzaman Dördüncü Lem'a risalesinde bu konuyu işlemiştir. Şura Suresi 23. Ayette geçen 'ille meveddete fil kurba' ifadesinin bir rivayete göre manası "Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm, vazife-i risaletin icrasına mukabil ücret istemez; yalnız Âl-i Beytine meveddeti istiyor."^[18] şeklindedir. Aynı manayı izah için Peygamberimiz (asm) 'Size iki şey bırakıyorum onlara temessük etseniz necat bulursunuz: biri Kitabullah, biri Al-i Beytim' diyerek ümmetinden kendi ailesine ve soyuna muhabbet etmesini istemiştir. Bunun hikmetinin Peygamberin Allah'ın izniyle istikbalde kendi Al-i Beytinin çok artacağını görmesi ve İslamiyet'in zayıflayacağını anlamış olmasıdır. Peygamber İslam toplumunun manevi terakkiyatında kendi Ali beytinin bir merkez olmasını arzu etmiştir. Bu anlamlarıyla düşünüldüğünde Ehl-i Beyt'i sevmek Kur'an ve Peygamberin emridir. Fakat Bediüzzaman'ın dördüncü Lem'a'nın dördüncü nüktesinde yaptıkları izahlardan anlaşıldığı kadarıyla Şia Peygamberin ümmeti Al-i Beytin etrafında toplama arzusuna siyasi bir anlam da yüklemiştir. Resul-i Ekrem'in istikbalde ümmetin manevi terakkiyatında Al-i Beyt'in alacağı rolü görüp ümmetin Al-i Beyt'e muhabbet etmeyi istemesini; siyaseten Ehl-i Beyte mensup olanların liderliği etrafında toplanma emri ve arzusu olarak algılamışlardır. Bu yaklaşımın bir devamı olarak da Ehli Beytin temsilcisi olan Hz. Ali'nin birinci halife olması gerektiği ve ilk üç halifenin Hz. Ali'ye haksızlık ettiği noktasına kadar gelmişlerdir. Bu nokta Ehl-i Sünnet ile Şia arasında uhuvvet-i İslamiyeye aykırı olarak meydana gelen inşikakın (bölünme) nedeni olmuştur.

Said Nursi'nin bu bahiste konuyu işleyiş tarzı ana tema olarak Şia'nın iddialarına karşı Ehli Sünnetin müdafaası şeklindedir. Fakat bu müdafaanın esnasında yapılan tahliller Ehli Sünnet açısından uyulması gereken birçok eksikliklerin de olduğunu göstermektedir.

Bediüzzaman öncelikle konunun bir iman problemi olarak tartışılması-na karşı çıkar. Bilindiği gibi Şia'da imanın şartları beştir: Tevhid, Nübüvvet, Mead/Haşir, İmamet ve Adalet (<http://tr.wikishia.net/view/%C5%9Eia-Er> Tr: 24.4.2019). Buna göre Hz. Ali ve on iki imamın siyasi liderliğine inanmak imanın şartlarından biridir. Diğer taraftan Ehl-i Sünnetin akaid kitaplarında da konu hakkında imani ve kelami tartışmalar yapılmıştır. Said Nursi Ehli Sünnet kitaplarında yer verilen tartışmalarda Şia'nın iddialarına

[17] Mektubat, 26. Mektup, Üçüncü Mebhas, Yedinci Mesele.

[18] Dördüncü Lem'a, Üçüncü Nükte.

uygun olarak ‘Hz. Ali’yi hilafet sıralamasında ilk üç halifeden önde tutmak’ bir iman problemiymiş gibi yapılan izahları abartılı bulur. Şia’nın ‘Hz. Ali’nin birinci halife olması gerektiği’ şeklindeki iddiasını; Hz. Ali’nin ilk üç halifeye karşı tutumu ve halifelerin her biri döneminde (hilafetle ilgili konular açısından) meydana gelen gelişmelerin karşılaştırılması üzerinden değerlendirir. Buna göre ilk üç halife olan Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer ve Hz. Osman dönemlerinde Hz. Ali, ‘zor konuların ilmi derinlikle çözülmesi için kendisine müracaat edilen bir Şeyhülislam’ konumundaydı. Kendisi ilk üç halifeye karşı bir siyasal muhalefet göstermedi. Diğer taraftan İslam’ın ilk üç halife döneminde gösterdiği gelişmeler ve Hz. Ali’nin döneminde meydana gelen bazı iç karmaşalar hilafet sıralamasında yapılan tercihin isabetli olduğunu göstermekteydi. Bediüzzaman Hz. Ali ile ilk iki halife olan Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer’i hem kişisel meziyetler hem de peygamberden gelen din mirasının toplumsallaşması ve sistemleşmesine yönelik yapılan hizmetler açısından karşılaştırır. Hz. Ali’nin kişisel meziyetler açısından ilk iki halifeden üstün bazı özelliklere sahip olduğunu ifade etmekle beraber din mirasının Müslüman toplumu arasında sistemleştirilmesi açısından ilk iki halifeyi üstün görür. Din mirasının sistemleştirilmesi meziyet olarak kişisel olan kemalatlardan daha üstün olduğu için hilafete liyakatte daha önemli bir ölçü olarak değerlendirilmelidir. Zengin bir kişiye mirasçı olan üç evlat temsili konuyu anlamayı kolaylaştırmıştır.

Peygamberin vefatından sonra yerine kimin halife olacağı konusunda bütün inananları bağlayıcı ve açık bir hüküm yoktu. Sahabe topluluğu arasında yapılan tartışmalar da bunu gösteriyordu.

Halifeler	Kemalat-ı Şahsiye ve Velayet Cevheri	Veraset-i Nübüvvet ve Tesis-i Ahkam-ı Risalet
Hız. Ali	20 Batman Gümüş	4 Batman Altın
Hız. Ebubekir	5 Batman Gümüş	5 Batman Altın
Hız. Ömer	3 Batman Gümüş	5 Batman Altın

Bediüzzaman Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer’in gerçi niceliksel olarak Hz. Ali’den az aldıklarını fakat niteliksel olarak Hz. Ali’den daha çok aldıklarını ifade eder. Bundan dolayı Ehl-i Sünnetin sahabeler ve o dönemin Müslümanlarınca seçilen hilafet sıralamasını aynen kabul ettiğini ve bunun isabetli olduğunu belirtir.

Said Nursi bu değerlendirmeyi yaparken Kur’an ve hadisten herhangi bir delil getirmez. Çünkü hilafet sırasının nasıl olacağı konusunda herhangi bir nass yoktur. Peygamberin vefatından sonra yerine kimin halife olacağı konusunda bütün inananları bağlayıcı ve açık bir hüküm yoktu. Sahabe topluluğu arasında yapılan tartışmalar da bunu gösteriyordu. Eğer vahyin devamı sayılacak şekilde belirlenmiş bir hüküm olsaydı peygambere tabi olmakta büyük tehlikeleri göze alan sahabeler dinin diğer meselelerini kabul etmekte hiçbir itiraza girmedikleri gibi bunu da aynı şekilde kabul ederlerdi. Konu hakkında bir nassın olmayışı hilafet sıralamasının farklı şekilde kabul edilmesinin bir iman problemi olmadığını da delili olmaktadır. Said

*Said Nursi,
Hz. Ali'ye iki
açıdan bakılması
gerektiğini
ifade eder. Biri
Hz. Ali'nin
şahsi kemalat
ve mertebesi
yönüyle, diğeri
ehli beytin şahsi
manevisinin
temsilcisi olması
yönüyle.*

Nursi'nin konuyu bir iman tartışmasının dışına çıkarması tarafların birbirine karşı aldıkları tekfir edici tutumun değişimi için en önemli noktalardan biridir.

Said Nursi'nin analizinde yer verdiği diğer bir konu Şia'yı; Şia-i Velayet ve Şia-i Hilafet^[19] olarak iki kısma ayırmasıdır. Bahsin içinde 'Eğer denilse Şia ikidir. Biri Şia-i Velayettir diğeri Şia-i Hilafettir' ifadelerinin geçmesi bu ayırımın Said Nursi'den önce de bilindiğini gösterir. Bu kavramlar çerçevesinde Said Nursi, Hz. Ali'ye iki açıdan bakılması gerektiğini ifade eder. Biri Hz. Ali'nin şahsi kemalat ve mertebesi yönüyle, diğeri ehli beytin şahsi manevisinin temsilcisi olması yönüyle. Hz. Ali'nin ikinci yönü Hz. Ali'nin şahsından kaynaklanmaz. Resul-i Ekrem'in bir nevi mahiyetini gösterir. Şahsi kemalat ve mertebesi açısından Hz. Ali'nin kendisi bile ilk üç halifeyi üstün görüyor. Ehli Beytin temsilcisi olan ikinci yönü açısından Hz. Ali'de olan üstünlükler Hz. Peygamberden kaynaklandığı için ilk iki halife ile bu açıdan bir karşılaştırma yapılmamalıdır. Şia'nın delillerinden biri olan 'Hz. Ali ile ilgili hadislerin çokluğu' Hz. Ali'nin bu yönüyle ilgilidir. Şia Hz. Ali'yi bu açıdan önceki halifelerle mukayese etmekle ortaya başka bir sonuç çıkarmaktadır.

Bediüzzaman Şia-i velayetin Hz. Ali ile ilgili muhabbette ifrat (aşırı) etmesinin kendilerini Şia-i Hilafet kadar mesul etmediğini belirtir. Çünkü velayette müşid konumunda bulunan zata karşı muhabbetle bakılır. Muhabbet ise sevdiğini makamından fazla görmeye neden olmaktadır. Şia-i Velayetin Hz. Ali'ye karşı besledikleri muhabbet bundan dolayı onlar için bir mazeret olabilir. Şia-i Velayet eğer Hz. Ali'ye muhabbetlerinden dolayı ilk üç halifeye karşı kınayıcı bir tavır içerisine girmez ve onlara adavet etmezler ve iman esaslarına aykırı bir söylemle (Hz. Ali'yi Hz. Peygamberden üstün tutma gibi) hareket etmezlerse Hz. Ali'yi ilk üç halifeye üstün tutmakta mazur olabilirler.

Şia-i velayet sözü edilen konulara dikkat etmekle mazur olabilirken Şia-i Hilafet ise, siyasi muhalefete bağlı olan garazlar için içine girdiği için, ilk üç halifenin haklarına tecavüz etmekten kendilerini kurtaramıyorlar. Şia-i velayet gibi mazeret sahibi olamıyorlar. Şia-i hilafetin mazeret sahibi olmamalarının temel nedeni Hz. Ali'ye beslenen muhabbetin samimi olmamasıdır. Bediüzzaman bu konuda Şia-i Hilafetin bir özelliğini deşifre eder. Bilindiği gibi Şia'nın en yaygın olduğu bölge İran coğrafyasıdır. Bu bölge Pers/Sasani imparatorluğunun hakimiyet alanı olup İran toplumunun bu gün de iftihar ettiği bir medeniyete beşiklik etmiştir. Bu coğrafyanın Hz. Ömer'in hilafeti döneminde İslam topraklarına katılmasıyla Pers/Sasani devleti yıkıldı ve İran milliyeti İslam'ın kılıcıyla büyük bir yara aldı. İran'ın İslam öncesi medeniyetinin özlemine çekenlerce bu fetih tepkiyle karşılandı. İran'ın fethinden duyulan rahatsızlık o kadar büyüktü ki zamanla İslam'dan intikam almaya bile yönelmişti. Fakat İslam coğrafyasındaki

[19] Hz. Ali'yi halife olarak ilk üç halifeden üstün tutma.

güç denklemi bu intikama imkan tanımamıştı. İran'ın kadim medeniyetini özleyenler İslam'dan intikamlarını Müslüman toplumunda hilafet üzerinden yaşanan bir tartışmada Hz. Ömer'e karşı Hz. Ali'ye ve daha sonra ehli beyte yakın durmakla gösterdiler. Dolayısıyla Şia-i Hilafetin Hz. Ali'ye karşı besledikleri muhabbet Şia-i velayetin beslediği muhabbet gibi samimi ve garazsız olmadığı için bunlar ilk halifelere hücum etmekten vazgeçemiyorlar. Başka bir ifade ile Şia-i hilafetin Hz. Ali'ye muhabbeti Hz. Ömer'e beslenen düşmanlık ve öfkeden kaynaklanmaktaydı ve samimi değildi. Fakat Bediüzzaman birine duyulan öfkenin başka birine duyulan muhabbet şeklinde tezahür etmesinin^[20] bir orta çağ özelliği olduğunu ifade ederek Şia-i hilafetin Hz. Ömer'e beslediği nefretin zamanla sona ereceği öngörüsünde de bulunmuş olmaktadır. Bu durumda Bediüzzaman Şia ile Ehli Sünnet arasındaki gerilimde Ehli Sünnet müdafaası yaparken Ehli Sünnetin Şia'ya karşı beslemesi gereken tutum açısından da önemli açılımlar yaparak konunun suhuletle barışa dönmesinin alt yapısını hazırlamıştır.

Şia-i Velayetin Ehli Sünnete bazı tenkitleri bulunmaktadır. Bunlar Ehli Sünnetin Hz. Ali'yi noksan gördükleri ona yeterince muhabbet besledikleri noktasında toplanmaktadır. Bediüzzaman buna karşı Ehli Sünnetin Hz. Ali'ye karşı muhabbeti ifrat ve tefritten uzak olan istikamet yolunu tercih ettiğini söyler. Çünkü Hz. Peygamber ümmetini Hz. Ali'ye karşı muhabbeti, Hz. İsa'nın bir kısım Hıristiyanlarca ilah mertebesine çıkarıldığına benzer olarak, aşırıya gitme konusunda ikaz etmişti. Diğer taraftan Ehli Sünnet perdesi altında yer alan Vehhabilik ve Hariciliğin Hz. Ali'ye adavet etmesi ve bazı siyaset meftunları ve mühlidlerin Hz. Ali'yi tenkitlerinden Ehli Sünnet mesul tutulmamalıdır. Ehli Sünnet Alevilerden daha fazla Hz. Ali'ye taraftardır. Çünkü Ehli Sünnet Hz. Ali'yi bütün hutbelelerinde ve dualarında sena etmektedir. Dahası büyük çoğunluğu Ehli Sünnet mezhebinden olan evliya ve asfiyaların ve onlara bağlı olan Sünnilerin Hz. Ali'yi müşid ve Şah-ı Velayet bilmeleri Ehli Sünnetin Hz. Ali'yi sevmekte Alevilerden daha ileri olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Şia-i Velayetin Ehli Sünnetin Hz. Ali'ye yeterince muhabbet beslemedikleri şeklindeki iddiaları doğru değildir. Hz. Ali'ye Ehli Sünnet değil Hariciler ve mühlidler düşmanlık etmektedirler. Aleviler hem Ehli Sünnetin hem de Alevilerin düşmanlığını hak eden haricileri ve mühlidleri bırakıp Ehli Sünnete cephe almamalıdır.

Bediüzzaman son söz yerine bir çağrı olarak Ehli Sünnete ve Ehli Beyt muhabbetini meslek edinen Alevilere hitapla aralarındaki bu nizayı/çekişmeyi kaldırmalarını ister. Eğer bu çekişmeyi sürdürürlerse din düşmanı cereyanların Ehli Sünnet ve Alevileri birini diğerine karşı alet edip ezmekte kullanacağı birini alet edip diğerini kırdıktan sonra bu kez diğerini kıracağını ifade eder. Aynı çağrıda hem Ehli Sünnete hem de Alevilere 'siz ehli tevhid olduğunuzdan' demekle Sünniler arasında Alevilere yönelik olarak

Bediüzzaman Şia ile Ehli Sünnet arasındaki gerilimde Ehli Sünnet müdafaası yaparken Ehli Sünnetin Şia'ya karşı beslemesi gereken tutum açısından da önemli açılımlar yaparak konunun suhuletle barışa dönmesinin alt yapısını hazırlamıştır.

[20] Muhakemat, Unsuru-l Hakikat, Sekizinci Mukaddeme

Müslüman toplumuna zarar veren ayrışma ve rekabetlerden biri de İslami hizmet grupları (cemaat ve tarikatlar) arasındaki ihtilaflar ve rekabetlerdir.

yerleşen 'Alevilerin dinden çıktıkları' algısına katılmadığını ifade etmektedir. Ehli tevhid olmak Allah'ın birliğine inanmak demektir. Bu durumda aynı Allah'a inanan Aleviler ve Ehli Sünnet arasında kardeşliği ve bütünlüşmeyi emreden yüzlerce sağlam kutsal bağ bulunduğu için ayrılığı netice veren küçük meseleleri bırakmak gerekir.

Konu hakkında yeni bir yaklaşım olarak görülebilecek ve yakınlaşmaya vesile olabilecek değerlendirmeler:

1- Peygamberin ümmetini Ehli Beyt etrafında toplama arzusunun, manevi terakki için olduğu ve bunun siyasi bir ders olmadığı belirtilmesi.

2- Şia ile Ehli Sünnet arasındaki tartışmayı özellikle Ehli Sünneti bağlayıcı şekilde imani düzlemin dışına çıkarılması.

3- Şia-i Velayet için Hz. Ali'ye aşırı muhabbeti bir özür sayılması.

4- Ehli Sünnetin Hz. Ali ile ilgili tutum ve değerlendirmesinin Vehhabilik ve Haricilikten ayrılması.

5- Hz. Ali'nin iki ayrı yönüyle değerlendirilmesi (a- Şahsi kemalat ve mertebesi b- Al-i Beytin temsilcisi olması).

6- Şia-i Hilafetin ilk halifelere garazının milliyetçi bir tutum olduğu ve bu tutumun kendini Hz. Ali'ye muhabbet şeklinde gösterdiği. Fakat bunun bir orta çağ özelliği olduğu ve sona ereceği öngörüsü.

7- Aleviler ve Ehli Sünnet arasında tevhidden kaynaklanan mukaddes bağların bulunduğu ifade edilmesi.

8- Dine karşı zındıkanın her iki tarafa da saldırdığı ve buna karşı her iki tarafın da çözüm arayışında olması gerektiği.

9- Metnin içerisinde Şia ve Alevi kavramlarının birbirini yerine kullanılması ikisinin de aynı inanç kökeninden geldiğinin ifade edilmesi.

4- Cemaatler ve İslami Gruplar Arasındaki Uhuvvet-i İslamiye

Müslüman toplumuna zarar veren ayrışma ve rekabetlerden biri de İslami hizmet grupları (cemaat ve tarikatlar) arasındaki ihtilaflar ve rekabetlerdir. Bu rekabetin sebepleri ve çözüm yolları yoğunluklu olarak Yirminci Lem'a'da ele alınmaktadır. Buna göre İslami gruplar arası rekabetin sebeplerinden biri görev ve ücretlerin belirsiz olmasıdır. İslami grupların dünyevi hizmetler gören kesimlerden farklı olarak belirlenmiş bir vazifeleri ve bu vazife karşılığında belirlenmiş bir ücretleri olmadığı için aralarında rekabet ve ihtilaf çıkabilmektedir. Öğretmenler, doktorlar ve mühendisler arasında rekabet yok. Çünkü görev alanları birbirinden net olarak ayrılmıştır. Yaptıkları vazifeye karşılık aldıkları maddi ücret ve toplum arasındaki sosyal statüleri belli olduğu için bu kesimler arasında rekabet yaşanmamaktadır. Fakat İslami grupların İslami hizmet alanları birbirinden ayrılmamış. A grubu sadece fıkıhla ilgili konularda topluma hizmet verir, B grubu sadece

tefsirle ilgili konularla ilgilenir, C grubu Kur'an eğitimi ile ilgilenir' şeklinde belirlenmiş bir görev dağılımı olmadığı ve her grup her İslami hizmeti yapabildiği için hizmet alıcı konumunda olanlara birçok İslami gruplar hizmet götürmek istemektedir. Her bir grup, hizmet alıcılarının teveccühünü kazanmak ve onların kendi gruplarını tercih etmelerini sağlamak için diğer gruplarla rekabet edebilmektedir. Gruplar arası rekabetin en önemli nedenlerinden biri budur.

Bu duruma düşmemenin çaresi ihlastır. İhlas ise 'insanlara kendi gruplarını tercih ettirmeye çalışma' niyetini 'Allah rızasını kazanmak dışında kimseden bir şey istememe' niyeti ile değiştirmektir. 'İn ecriya illa alallah' (Benim ecrimi/mükafatımı ancak Allah verir) ayetinin dersiyile insanların maddi ve manevi ücretlerinden istigna etmek cemaatler arasında ücret üzerinden meydana gelen rekabetin temelden çözüme kavuşmasıdır.

Cemaatler arası ihtilafın başka bir nedeni cemaat mensubu bireylerin, imanlı olmaktan dolayı hissettikleri manevi kuvvetin de etkisiyle, başka cemaat mensuplarıyla yardımlaşma arayışında olmayı kendi cemaatlerinin izzetine yakıştıramamalarıdır. Herhangi bir İslami gruba mensup bir mümin, İslami hizmetlerle ilgili bir konuda yardıma muhtaç olacak bir konuma düşüp zaaf hissettiği zaman farklı İslami grup mensuplarıyla ittifak arayışına girmektense imandan dolayı hissettiği manevi kuvvette çözüm aramaktadır. Aradaki ittifakın yolu bundan dolayı açılmamaktadır. Hakikatte ise bu durum nefsin ve enaniyetin bir tezahürüdür. İzzetli duruşun yanlış anlaşılmasıdır. Yapılması gereken meslek ve meşrep farklılığını ittifak kurmaya bir mani olarak görmemektir. Cenab-ı Hak muvaffakiyeti ittifak edenlere vermektedir. Hem de dine düşmanlık eden taraflar kendi aralarında birçok ayrılık noktaları varken ittifak edebilmektedirler. Bu yolla İslamiyet'e karşı galip gelmektedirler. (maksatları İslamiyet'e düşmanlık ama metotları İslami). Ehli iman gruplarının bu güçlere karşı kendi aralarında meslek meşrep farklılıklarını gerekçe göstererek ittifak etmemeleri kendilerinin ve dolayısıyla İslami hizmetlerin mağlubiyetine yol açar. Hakkı batılın istilasından kurtarmak için nefis ve enaniyet ve diğer dini gruplara karşı beslenen rekabetkarane hissiyat terk edilmelidir.

İslami gruplara mensup kimselerin kendi aralarında ihtilafa düşmelerinin diğer bir nedeni uhrevi amellere karşı gösterilen çok sevap kazanma hırsıdır. Eğer sevap kazanma hırsı 'bu insanları ben irşad edeyim' şeklinde dönüşürse bu durumda 'başka meslek meşrepte olan İslami gruplardan daha fazla kişiyi irşad etme' çabasıyla rekabet meydana gelir. Bu yaklaşım aynı zamanda hubbu caha (makam sevgisi) yol açar. (Daha çok kişiyi irşad etmek için daha çok kişi beni beğenmeli ve dinlemelidir. Bunun için kendimi daha çok beğendirmeliyim ki beni daha çok dinlesinler). Hubbu cah ise ibadetin Allah tarafından kabulünün en önemli şartı olan ihlası (ibadetin sadece Allah rızası için yapılması) bozar. Ayrıca bu durum farklı gruplara mensup kimseler arasındaki muhabbet, uhuvvet ve muavenet yolunu kapatır.

İslami gruplara mensup kimselerin kendi aralarında ihtilafa düşmelerinin diğer bir nedeni uhrevi amellere karşı gösterilen çok sevap kazanma hırsıdır.

*Ehli dalaletin
ittifakının
nedenlerinden
biri bu kesimlerin
kendi aralarında
yapacakları
ittifaktan dolayı
peşin bir sonuca
ulaşmalarının
onları motive
etmesidir.*

Bu durma düşmemek için niyetimizi düzeltmemiz gerekir. İbadetin amacı Allah'ın rızasını kazanmaktır. Allah'ın rızası da bulunduğumuz grubun çok kişiyi irşad ediyor oluşu veya çokluğuyla değil ihlas ile kazanılır. Çünkü irşadın çok kişi tarafından kabul edilmesini temin etmek Cenab-ı Hakkın elindedir. İslami gruplar bundan dolayı irşad faaliyetlerinde çok kişiyi irşad dairelerine dahil etme niyetiyle hareket etmemelidirler. Bu niyet o uhrevi çabanın bir ibadet olarak Allah rızası için yapılma zorunluluğunu ortadan kaldırır.

Ehli dalaletin ittifakının nedenlerinden biri bu kesimlerin kendi aralarında yapacakları ittifaktan dolayı peşin bir sonuca ulaşmalarının onları motive etmesidir. İnsanın yaratılışında bulunan nefis ve heva geleceği düşünmez. Peşin olana odaklanır. Peşin olan ücret için gerekli fedakarlığı yerine getirir. Çıkarlarına aykırı bazı konular olsa da elde edeceği hazır kazanç için onlara katlanır. Mü'min insan ise nefis ve hevanın hükmüyle peşin elde edeceği hazır ücretlere değil akıl ve kalbin hükmüyle kabir sonrasında elde edeceği ödüle ve ruhi mükemmelliklere talip oluyor. Bunda başarılı olmak için kısa süreli ve birbirinden kopuk motivasyonlar işe yaramıyor. Hayat boyu devam eden bir sürecin istikametle sürdürülmesi gerekiyor. Özellikle önde kimin yer alacağı konusunda diğer grup mensuplarıyla yaşanması muhtemel olan gerilimlerden dolayı ittifak kuvvetlenmiyor. Çünkü hazır bir ücret olarak onları ittifaka motive edecek bir etken olmadığı için sonuçları ahirette görülecek bir ittifak için yeterli çaba her zaman gösterilememektedir. Çoğu zaman da gösterilen çabanın karşılığında imamlıkta başkasının kendisine uymasını isteme durumu söz konusu olmaktadır. Bu ise başkasının ittifaka yanaşmasını engellemektedir.

Bediüzzaman buna karşı dine hizmette ittifak çağrısına olumlu cevap vermekle birlikte bunu 'imam olmayı da talep etmeye dönüştürmeme' metodunun çözüm olacağını ifade eder. Evet ittifak gereklidir. Hak yolda olanlar ittifak çağrısına olumlu cevap vermeli fakat imam olma çabasında olmamalıdır. Tabi olmayı, mesuliyet sebebi olan metbuiyete (tabi olunan) tercih etmelidir.

Hak ehli arasındaki ittifaksızlığın başka bir sebebi imandan dolayı hissedilen sorunlara karşı Allah'a dayanma ve bu dayanmadan dolayı hissedilen manevi kuvvettir. Batıl yolda olanlar böyle bir dayanaktan yoksun oldukları için kuvvet kazanmaya ve bunun yolu olan ittifaka kuvvetli yapışıyorlar. Hak yolda olanlar ise kuvvet ihtiyaçlarını imandan elde ettikleri için ittifak gereken konularda da, adetullahı ters olarak, diğer hak ehli ile ittifakı aramıyorlar. Bu yüzden mağlubiyete düşüyorlar.

İmandan dolayı hissedilen kuvvet, sebeplere müracaat gereken konularda sebeplere teşebbüs etmemeye neden olmalıdır. Hak ehli ittifak etmekteki hak kuvvetini ihmal edip İslamiyet'in mağlubiyetine zemin

hazırlamamalıdır. Kur'an 'iyilik ve takvada birbirinizle yardımlaşın'^[21] demekle bu ittifakı emretmektedir. Kendini çok güçlü hisseden bir mümin bile din hizmeti için bir araya gelerek mücadele eden bir hak ehli gruba ihtihak etmelidir. Kendi başına kalsa riya ve tasannu (yapmacık hareket) riski varken bir gruba dahil olmak kişiyi nefsinin hilelerinden kurtarır. Kişi bu şekilde hak ehline kuvvet vermekle dine hizmette daha fazla muvaffak olur.

Sadece dünya için çalışanlar, bütün enerjilerini duygularını dünyanın küçük meselelerinde başarılı olmak için sarf ettiklerinden ve bu konuda kişisel çabalarına ek olarak kendi aralarında ittifak da ettiklerinden istedikleri sonuçları alabilmektedirler. Adeta elmas harcayarak şişe elde etmeye çalıştıkları için en iyi şişeleri elde edebilmektedirler. Ehli hak ise kendi içsel enerjilerini hem dünya hem de ahiret için sarf ettiklerinden ve aynı zamanda kendi aralarındaki küçük meselelerden dolayı birbirlerine karşı ittifaka yeterince önem vermediklerinden dolayı batıl yolunda olanlara mağlup düşmektedirler. Bu feci sukuttan kurtulmak çaresi ehli hakkın birbirlerinde gördükleri küçük kusurlara karşı gözlerini yumarak birbiriyle ittifak kurmayı zorunlu olarak başarmasıdır.

Ehli hakkın ihtilaf nedenlerinden biri de övülmüş bir haslet olan 'hak yolda müsabaka'nın su-i istimal edilmesidir. Hizmette yarışmak tembelliğin engellenmesinde önemli etkiye sahiptir. Fakat zamanla yarıştığı tarafın kaybetmesinden memnun olmak doğru bir tutum değildir. Aynı halet-i ruhiye içinde yarıştığı tarafın yaptığı din hizmetinde başarısız olmasını arzularama durumuna düşülebilir. Hele bu ehliyetsiz kişiler arasında yaşıyorsa bu durum kendini daha fazla hissettirir.

Yapılması gereken hizmette yarışmak olmalı. Ama yarıştığı tarafın kaybetmesini arzulamak olmamalı. Çünkü rekabet sınırlı nimetler üzerinde olabilir. Oysa dine hizmet ahirete ait bir muamele olduğu için sınırsızdır. Yani başkasının çok hizmet etmesi bizim çok hizmet etmemizin önünde bir engel değildir. Çok hizmet edecek herkes için yeterince mükafat olduğu ve bu konuda yer darlığı olmadığı için kıskanma ve rekabet yersizdir. Dine hizmet etmek bir definayı taşımak gibidir. Ne kadar çok kişi yardım etse diğerleri o kadar memnun olur. Bizden başka cemaatlerin bizden daha fazla çoğalması sonuç olarak definayı taşıyanların artması anlamına geldiğine göre bu durumda kıskanmak oluyorsa demek niyetimizde bir yanlışlık vardır.

5- Eğitim Birimleri Arasında Uhuvvet-i İslamiye

Uhuvvet-i İslamiyeye aykırı diğer bir problem eğitim birimleri olan mektep, medrese ve tekke arasındaki fikir zıtlaşmaları ve birbirine muhalefet edici meşrepleridir. Bediüzzaman bu eğitim şubelerini İslam'ın eğitim ordusunun fırkaları olarak değerlendirmektedir.^[22] Bu temel üç şubenin

Yapılması gereken hizmette yarışmak olmalı. Ama yarıştığı tarafın kaybetmesini arzulamak olmamalı. Çünkü rekabet sınırlı nimetler üzerinde olabilir. Oysa dine hizmet ahirete ait bir muamele olduğu için sınırsızdır.

[21] Maide suresi: 2.

[22] Eski Said Dönemi Eserleri, Makalat, Dağ Meyvesi Acı da Olsa Devadır.

*Bediüzzaman
eğitim birimleri
arasındaki
birbirine karşı
olan fikir
zıtlaşmalarını
bir eğitim modeli
olarak önerdiği
Medresetüzzehra
Projesi ile
kökten çözüme
kavuşturmak
istemiştir.*

birbirlerine karşı fikir zıtlaşması içinde olması eğitim camiası arasındaki maksat birliğini parçalamaktadır (Nursi, 2010: 295). Eğitim birimleri olan bu şubeler arasındaki çatışmanın nedeni medresede eğitim alanların mektepte eğitim alanları inançta zayıf olmakla suçlamasıdır. Mektepte eğitim alanlar pozitif fenlere göre eğitim aldıkları için din literatüründe yer alan bazı benzetmelerin zahir haliyle akıl dışı olmalarından dolayı^[23] o meseleleri kabul etmiyorlar. Medrese ehli bundan dolayı mektep ehlini akide zayıflığı ile suçluyor. Diğer taraftan mektepte olanlar da medresede eğitim alanlara, müspet fenleri ders almadıkları için din ile ilgili sözlerine de itimat etmiyorlar ve onları noksan görüyorlar.

Medresede olanlar ile tekkede olanlar arasında da bazı eleştiriler söz konusudur. Tekkede bulunanlar arasında yapılması mübah olan bazı hareketler zamanla ibadet olmak derecesine çıkarılmıştır. Medresede bulunanlar tekkelerin mübah bazı hareket ve amelleri ibadet olarak görmelerinden dolayı dine bidat sokmakla tenkit etmektedir.

Bediüzzaman bu üç temel eğitim birimi arasındaki çatışmayı sona erdirmenin yolu olarak çeşitli önerilerde bulunmuştur. Bunlardan bir tanesi yüksek mekteplerde İslam hakikatlerini delilli bir şekilde okutmanın mekteplilerdeki akide zayıflığını gidereceğini ifade eder. Diğer taraftan medreselerde zaten müfredatta olan eski felsefecilerin fikirleri yerine medeniyetin yeni fenlerini okutmak medreseleri yeni fenlere aşına kılacaktır. Tekkelerde ise mütebahhirin ulemanın (üstün ilmi kariyer sahibi alimler) bulunması da tekkelerde var olan bidatların dinin aslına göre engellenmesine hizmet edecektir. Bu üç öneri yerine getirilirse aralarındaki ahengin sağlanacağı kuvvetli bir ümit olarak beklenebilir.

Esasen Bediüzzaman eğitim birimleri arasındaki birbirine karşı olan fikir zıtlaşmalarını bir eğitim modeli olarak önerdiği Medresetüzzehra Projesi ile kökten çözüme kavuşturmak istemiştir. Medresetüzzehranın şartlarından ikincisi olarak dile getirilen ‘Fünun-u cedideyi, ulum-u medaris ile mezc ve derç’ eğitim birimleri arasında sözü edilen çatışmayı sona erdirecektir. Bu öneriye göre yeni fenleri medrese ilimleri ile mezc etmek (kaynaştırmak) diğer taraftan ulum-u cedideyi ulum-u medaris içine derç etmek medrese mektep çatışmasını sona erdirecektir. İfadelerden anlaşılın medresetüzzehrada okutulacak derslerde fenlerin din ilimleri ile kaynaştırılacağı^[24] ve din ilimlerinin içine de ilgili yerlere fenlerden konuların serpiştirildiği yeni bir müfredat esas olmalıdır. Din ilimleri vicdanları ziyalandırır. Fenler ise akılı nurlandırır. İkisi birbiriyle kaynaşırsa hakikat ortaya çıkar. Ayrı olurlarsa yani sadece din ilimleri tahsil edilirse taassup, sadece fen ilimleri tahsil edilirse hile ve şüphe ortaya çıkar. Eğer medresetüzzehra projesi başarıya ulaşır ve bir eğitim modeli olarak uygulamaya konulursa üç eğitim kurumunun vereceği bütün sonuçları tek başına vermeye başlar.

[23] Dünyanın öküz ve balığın üzerinde olması rivayeti gibi

[24] Fenlerin marifetullahı ders verecek şekilde düzenlenmesi

Akılların yanında bir mektep, kalplerin yanında bir medrese, vicdanların yanında bir zaviye görevi görecektir.

6- Ekonomik Sınıflar arasında Uhuvvet-i İslamiye

Müslümanlar arasında uhuvvet-i İslamiyenin bozulmasının bir nedeni de ekonomik sınıflar arasındaki gelir dağılım bozukluğudur. Bediüzzaman tarihsel olarak meydana gelen toplumsal kargaşaların ve ihtilallerin iki ekonomik yaklaşımdan kaynaklandığını belirtir. Bunlardan bir zenginlerin sahip oldukları ekonomik durum açısından fakir kalan kesimlere karşı 'ben tok olduktan sonra başkası açlıktan ölse bana ne' yaklaşımını benimsemesidir. Diğer taraftan sermaye sahiplerinin faiz vasıtasıyla elde ettikleri gelirlerinin çok fazla artması da gelir dağılımını bozan diğer bir etkidir. Faizden gelir elde eden kesimler zamanla çalışarak para kazanmaktan vazgeçmektedirler. Üretimin çalışmanın sonucu olduğu bilindiğine göre çalışarak üretim yapanların emeklerinin karşılığının üretimde bir payları olmayan sermaye sahiplerinin eline geçmesi çalışıp az kazananların çalışmadan çok kazananlara karşı büyük bir kin ve nefret beslemesine neden olmaktadır. Zengin kesimlerin bu iki tutumu tarih boyunca birçok ihtilal ve toplumsal karmaşaların meydana gelmesine neden olmuştur. İslam dini bu ekonomik sorunu zenginleri fakirlere zekat vermekle mükellef kılarak ve çalışmadan para kazanmanın ifadesi olan faizi haram kılarak çözüme kavuşturmuştur. İslam'ın bu iki temel kaidesine riayet edilirse toplumsal barış ve kardeşliğin sağlanması için çok önemli bir adım atılmış olur.

Uygulama: Bediüzzaman'ın bu tespitinden hareketle denilebilir ki Türkiye'de yaşanan PKK terörü ve Kürt sorununun temelinde ekonomik sorunlar yatmaktadır. İdeolojiler ekonomik kayırmacılığın rasyonelleştirici argümanları olmaktadır. Bediüzzaman'ın bu değerlendirmelerinden anlaşıldığı kadarıyla ekonomik gelir dağılım bozukluğunun sonuçları açısından Marx'a bir derece hak verdiği söylenebilir. Fakat Marx ekonomik temelli ihtilalleri meşrulaştırıcı ve teşvik edici bir yaklaşımla değerlendirirken Bediüzzaman bu ihtilalleri bir sonuç olarak değerlendirip bu sonuçların sebeplerini ortadan kaldırmak üzere çözüm üretmektedir.

7- Partizanlık ve İman Kardeşliği

Modern dönem toplumsal sorunlardan biri de demokratik rekabetten ortaya çıkan siyasal kampaşma ile toplumsal asayiş arasındaki gerilimin nasıl çözüleceğidir. Siyasal rekabet tarafların en büyük kamu gücünü elde etme üzerine yaşandığı için siyasal olarak muhalif tarafta olana karşı beslenecek tutumda denge noktasında kalmak zorlaşmaktadır. İktidara doğru yönelen içsel eğilim zamanla ahlak sınırlamasını geri plana iterek kazanma odaklı eylemler üzerine karar kılmaktadır. Siyasetin bu durumu Risale-i Nur'da 'Menfaat üzerine dönen siyaset canavardır' şeklinde ifade edilmektedir. Siyasetin literatürdeki tanımlarından biri de iktidarı maksimize etmeye yönelik eylemler olarak geçmektedir. Bunun seküler bir siyaset tanımlaması olduğu açıktır. İslam'ın ali siyaseti hukuk ve ahlakla sınırlandırılmış

Müslümanlar arasında uhuvvet-i İslamiyenin bozulmasının bir nedeni de ekonomik sınıflar arasındaki gelir dağılım bozukluğudur.

*Demokrasilerin
bir gereği olarak
var olan partilerin
de iktidar
olma çabasıyla
propaganda
yaparken kendi
tarafhtarlarına
verdikleri mesajlar
ve başka partilerin
seçmenleri için
sahip oldukları
yaklaşım konunun
uhuvvet-i
İslamiye ile
ilgisinin başladığı
yer olarak
değerlendirilebilir.*

ve topluma hizmeti önceleyen bir içeriktedir. Modern dönem açısından bakıldığında toplumlarda dinlerin etkisi azaldığı ve seküler Avrupa medeniyetinin doğu ve batı toplumlarını derin bir şekilde etkilediği bir vasatta siyaset de bu etkinin bir sonucu olarak daha fazla 'iktidar odaklılaşmaya' dönüşmüştür. Diğer birçok alanla birlikte siyasetin de yaşadığı bu dönüşüm siyaset ile hukuk ve ahlak arasında büyük bir gerilimin doğmasına neden olmuştur. Bu dönüşümün bir sonucu olarak iktidarı elde edenler ahlak ve hukuku göz ardı edebilmekte veya erteleyebilmektedirler. Said Nursi siyasetin geldiği bu noktayı 'Selâmet-i millet için fertler feda edilir. Cemaatin selâmeti için eşhas kurban edilir. Vatan için her şey feda edilir'^[25] cümleleriyle ifade etmektedir. Bu yaklaşımla hareket eden bir siyaset anlayışı kendi iktidarına yönelik herhangi bir eylemi de 'vatan millet selameti' kategorisine dahil edecek ve muhalefete yaşam hakkı tanımayacaktır.

Demokrasilerin bir gereği olarak var olan partilerin de iktidar olma çabasıyla propaganda yaparken kendi tarafhtarlarına verdikleri mesajlar ve başka partilerin seçmenleri için sahip oldukları yaklaşım konunun uhuvvet-i İslamiye ile ilgisinin başladığı yer olarak değerlendirilebilir. Siyasi partilerin propaganda sürecinde seçmenleri kendilerine destek olmaya ikna etmek için kullandıkları dil ve argümanlar toplumsal barış ve huzur açısından oldukça önemlidir. Toplum arasında yapılan siyasi tartışmalarda taraflar birbirlerine siyasal parti söylem ve propagandalarına göre bir tutum belirlemektedir. Siyasal ideoloji penceresinden hariç alemleri değerlendirenler bir siyasal cereyana mensup birinin bir cinayeti ile o cereyanın bütününe mesul tutup ona göre cephe almaktadır. Bu şekilde bir cinayetten o cinayetle fiilen bir ilişkisi olmayan binlerce kişi cezalandırılmaktadır.

Uygulama: İktidar odaklı siyasetin sonuçlarının en ağır bir bilançoaya dönüşme ihtimali olan kısmı, siyasal cepheleşmenin dinsel argümanlar üzerinden yaşanmasıdır. Örnek vermek gerekirse; bir iktidar taliplisi siyasal yarışa katılmaktadır. Fakat yarışı kazanmanın en iyi yolu olarak kendisinin dindar olduğunu, rakiplerinin ise öyle olmadığını sözüyle ya da davranışlarıyla propaganda ediyor. Bu yolu tercih etmesinin sebebi dindarlığın seçmenler açısından tercih edilmeye değer en önemli bir tercih nedeni olmasıdır. Bu yolu benimseyen bir kişi/siyasal akım^[26] iktidar olmanın çekiciliğinin de etkisiyle gittikçe kendisinin muhaliflerinden daha fazla dindar olduğu, daha sonra muhaliflerinin dindar olmadığı, daha sonra muhaliflerinin aslında çok günahkar olduğu, daha sonra muhaliflerinin aslında inançsız olduğu, daha sonra muhaliflerinin din düşmanı olduğu ila ahir noktasına kadar geliyor. Çünkü seçmenin başkasını tercih etmeyi bırakıp kendisini tercih etmeye ikna edilmesi gerekiyor. Buraya kadar gelmek belki de baştan planlanmamıştır. Fakat siyaset ve propaganda zemini onları bu noktaya kadar sürükler. Artık iş gelir kendilerine siyasal destek vermenin dinsel bir

[25] <http://www.risaleinurenstitusu.org/kulliyat/emirdag-lahikasi/tecumesinin-bir-hulasasi/333>, (Er Tr: 25.4.2019)

[26] Zaman cemaat zamanı, doğrusu siyasal akım olmalı

zorunluluk olduğu ve destek vermemenin din düşmanlarına yardım olduğu ve dolayısıyla kişiyi dinden edeceği noktasına dayanır. Bediüzzaman siyasetin bu özelliğine bir örnek olarak dindar bir ehli ilmin, kendi siyasi fikrine muhalif bir salih alimi tekfir etmek derecesinde tezyif ettiğini belirtir. Siyasal tarafgirlik en alim ve dindar bir insana bile bir alimin bile imanını inkar ettirecek dereceye getirebilmektedir. Hemen belirtilmelidir ki her siyasi cereyanda kendini seçmene beğendirme muhaliflerini ise tercih edilmez gösterme eğilimi vardır. Burada bahsedilen bu tercih edilme ve edilmemenin dinsel bir kategorizasyon üzerinden sağlanmaya çalışılmasıdır. İfade edilmelidir ki siyasal akımları tanımlamanın en iyi yolu o akımların muhaliflerini nasıl tanımladıklarını tespit etmektir. Dolayısıyla muhaliflerini dinsel bir değerlendirme üzerinden tanımlayanların (kâfir/münafık/fasık/mason vb) kendilerinin dini siyasete alet eden akım oldukları anlaşılabilir.

Siyaseten gelinen bu sonuç toplum arasında da etkisini gösterir. Böyle siyasal akımlara içtenlikle destek veren kesimler diğer siyasal ideolojileri benimseyenlere dinsel bir kategorizasyon üzerinden yaklaşırlar. Mümin-kâfir/münafık karşılaştırması iç siyasetin bir parçası haline gelir. (Oysa Müslüman toplumu için kâfir olanlar ya ehli zimmedir ya da ülke haricinde bulunan ve İslam'a mensup olmayan toplumlardır). Kafir-mümin kavramlaştırması bu yolla İslam toplumunun kendi içinde de yer etmeye başlar. Zamanla öyle bir durum olur ki artık muhaliflerin uğradıkları haksızlığa oh çekmek kadar veya daha ilerisi bir iç çatışmada kendilerine karşı şiddetin kullanılmasının meşru görülmesine kadar kardeşlik hukuku devre dışı olur. Avrupa'nın asırlarca yaşadıkları iç çatışmaların bu mana ile ilgili olduğu bilinmelidir. Bediüzzaman toplumun siyasal akımlar üzerinden birbirine karşı bu kadar keskinleşmesinin hariç kuvvetlerin o ülkenin iç işlerine müdahalesine zemin hazırlayacağını söyler. Hatta ellili yıllarda İran ve Mısır'da yaşanan iç karmaşaların bu noktaya dikkat edilmemesinden kaynaklandığını belirtir. Bediüzzaman'a göre bu tehlikelerden kurtulmanın tek çözümü 'Vela teziru veziretun vizra uhra' ayetinin hükmüne tabi olmaktır. Bir cinayeti (hatayı vs) fiilen kim işlemişse bizzat o sorumlu tutulmalıdır, partisi, cemaati, kavmi, mezhebi, memleketi vs değil.

Sonuç

Bu çalışmada Bediüzzaman Said Nursi'nin iman kardeşliği konusunda yaşanan problemlere getirdiği çözümlerden bir kısmı değerlendirildi. Bireysel düzeyde müminler arasında yaşanan adavetin insani bakış açısına, akla ve dine ne kadar aykırı olduğu gösterilmektedir. Aynı şekilde adavetin müminlerin psikolojileri ve sosyal hayatları üzerindeki olumsuz etkileri ele alınmaktadır.

Bireysel düzeyde adavetin zararları izah edildikten sonra Müslüman toplumunda bulunan ve çeşitli nitelemelerle meydana gelen gruplar arasındaki gerilim ve düşmanlıkların bertaraf edilmesinde dikkat edilmesi gereken bazı değerlendirmelere yer verilmektedir. Seküler bir 'topluma adanmışlık

*Bediüzzaman
toplumun siyasal
akımlar üzerinden
birbirine karşı
bu kadar
keskinleşmesinin
hariç kuvvetlerin
o ülkenin
iç işlerine
müdahalesine
zemin
hazırlayacağını
söyler.*

*İslam ise hayatın
her alanı ile
ilgili vahiy
akreditasyonunu
esas alan bir
dindir.*

duygusu' olarak ifade edilen milliyetçilik ile iman kardeşliği arasındaki gerilimde İslam'ın özellikle Hıristiyanlıktan farklı bir özelliğine yer verilmektedir. Hıristiyanlıkta din, özellikle laikliğin benimsenmesinden sonra vicdanlara mahkum olarak kaldı. Toplumsallaştırıcı bir etken olarak dinin geriplana itilmesinden doğan boşluk milliyetçilik/ulusçuluk tarafından dolduruldu. Bu aşamadan sonra artık ulus argümanı Hıristiyan toplumlar arasında dinden öncelikli bir toplumsal harç olarak işlev görmeye başladı. Bu sonuç Hıristiyanlığın pür-ılahi bir nitelikte olmaması ile ilgiliydi.

İslam ise hayatın her alanı ile ilgili vahiy akreditasyonunu esas alan bir dindir. İslam toplumlarında hayatın sekülerleşmesi denilebilecek bir olgunun benimsenmesi, İslam'ın içeriği ile uyumsuz bir yaklaşım olduğu için, mümkün görünmemektedir. Bundan dolayı Müslümanlar için İslam sadece bir din değil aynı zamanda milliyettir. Bediüzzaman bu değerlendirme ile İslam toplumları arasında milliyetçilikten kaynaklanan gerilimlerin yersiz olduğunu göstermekte ve iman kardeşliğini milliyetseverlik duygusunun üzerine çıkarmış olmaktadır.

Said Nursi'nin üzerinde durduğu diğer bir nokta Şia ile Ehli Sünnet arasındaki hilafet tartışmasıdır. Said Nursi bu tartışmayı bir iman problemi olmaktan çıkararak aradaki gerilimin şiddetini düşürmüştür. Diğer taraftan Şia'yı velayet ve hilafet Şia'sı olarak ayırmakla toptancı yaklaşımı benimsemediğini göstermiştir. İki taraf arasındaki küçük meselelerin en kuvvetli bir bağ olarak vurgulanan tevhide karşı bir hükmünün olmadığını belirtmekle imanın iki taraf arasındaki yakınlaşmada en temel bir parametre olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Diğer taraftan din düşmanlarına karşı ortak tavır alma ihtiyacı^[27] da aradaki tartışmaları sona erdirmek için bir değerlendirme olarak ifade edilmektedir.

İslami gruplar arasındaki ihtilafların sebepleri olarak görev ve ücret belirsizliği, cemaati izzetin başka cemaatlerle ittifaka engel olarak görülmesi, daha çok sevap kazanma hırslının daha çok kişiyi irşad etmeye bağlı olarak cemaatler arası rekabeti harekete geçirmesi gibi sebepler sayılmaktadır. Dini hizmetlerin ahiretteki sonuçlarının ölüm sonrasında görülmesine bağlı olarak bir ömür boyunca kurallı davranmaya mecbur olmaktan kaynaklanan zorluk, imandan kaynaklanan manevi kuvvetin diğer grup bireyleriyle ittifaktan elde edilecek kuvvet arayışında olmaya ihtiyaç hissettirmemesi de ittifaksızlığın birer etkeni olarak belirtilmektedir. İnsan enerjisinin sınırlı oluşundan kaynaklı olarak hizmet erbabının kuvvetini ahiret ve dünya işlerine paylaştırmasından dolayı enerjisinde meydana gelen düşüş, güzel işlerde teşvik edilen müsabakanın bazı acemilerce rekabete dönüşmesi gibi sebepler de İslami gruplar arasındaki rekabet ve ihtilafın nedenlerindedir. Bediüzzaman bütün bu sorunlara konunun işleyişi içerisinde çözümler getirmektedir. Çözümün en temeli ise sorunun neden kaynaklandığının teşhis edilmesidir.

[27] Zındıka ehli beyte de düşmandır.

Medrese mektep ve tekke arasındaki gerilim de iman kardeşliğine zarar verici olabilmektedir. Bediüzzaman mektebin bilgisini medresenin ilmini tekkenin feyzini Medresetüzzehra dediği eğitim projesinde birleştirmekle çözüme kavuşturmuştur.

Gelir dengesizliğinden kaynaklanan toplumsal sınıflar arası gerilim, İslam'ın temel kurallarından olan zekâtın kesin bir mükellefiyet olması ve faizin haram olması ile çözüme bağlanmaktadır.

Din kardeşliğine zarar veren diğer bir konu olarak dile getirilen partizanlık konusuna ise partidarlığın dindaşlıkla ilgili kuralları bertaraf etmemesi gerektiğini belirtilerek çözüme kavuşturulmaktadır. Makyavelci/çıkarıcı siyasetin kaideleri ile hareket etmenin kişiyi başka müminlerin imanını inkar ettirme derecesine kadar partizanlaştırdığını ifade ederek dikkatli olma çağrısı yapmaktadır.

Bediüzzaman Said Nursi'nin ihtilaf içeren konuları çözümde en temel bir yaklaşım olarak 'ayrılığa düşenler' arasındaki ortak noktalara vurgu yaptığı ve en önemli bir ortak nokta olarak iman ile birçok ayrılık noktasını çözüme kavuşturduğu söylenebilir.

Kaynakça

Cemal, Hasan, Kürtler (18. Baskı), İstanbul, Doğan Kitap, Ekim 2007

Helvacıoğlu, E., "Ruşeni ve Kitabı Üzerine Ruşeni Barkın: Din Yok Milliyet Var", Bilim ve Ütopya Dergisi, 68. sayı, Şubat 2000.

Kaynak, Mahir, Kürt Meselesi, İstanbul: Profil Yayıncılık, Ağustos 2009.

Öztürk, Saygı, İsmet Paşanın Şark Raporu, (5. baskı), Doğan Kitapçılık, İstanbul 2008.

Said Nursi, Eski Said Dönemi Eserleri (2. Baskı), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2010.

Said Nursi, Lem'alar.

Said Nursi, Mektubat (9. Baskı), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2013. Said Nursi, Muhakemat

Said Nursi, Şualar. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tc_anayasasi.maddeler?p3=66

<http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=5&ayet=54> Elmalılı meali, Er Tr: 24.4.2019)

<http://www.risaleinurenstitusu.org/kulliyat/emirdag-lahikasi/tecumesininin-bir-hulasasi/333>, (Er Tr: 25.4.2019)